

## De openbare bibliotheek: van volkszaak naar bevolkingszaak

Jan Van Vaerenbergh

L. Vanderkelenstraat 28, 3000 Leuven  
Tel.: 016/22.62.22 - fax: 016/23.40.06  
e-mail: leuvenPOB@bib.vlaanderen.be  
Hoofdbibliothecaris COB Leuven



**In pakweg 150 jaar tijd heeft de openbare bibliotheek in Vlaanderen een spectaculaire groei doorgemaakt. Eén ding is ze onverminderd tot haar doelstelling blijven rekenen: het volk aanzetten tot lezen.**

**In twee fasen, eerst aarzelend met de wet in 1921, later meer doortastend met het decreet van 1978, heeft de negentiende-eeuwse volksbibliotheek zich ontpopt als een herkenbare, dynamische openbare bibliotheek. Maar vooral met het tweede bibliotheekdecreet verplichtte de overheid zichzelf tot 'offers' die zij niet kon blijven opbrengen. Vandaag kijkt de sector verwachtingsvol uit naar de nieuwe mogelijkheden die samenwerking in een netwerk te bieden heeft.**

### DE AANLOOP: VOLKSBIBLIOTHEKEN

In de achttiende en de negentiende eeuw bekommerden steeds meer liberale burgers zich om het welzijn van de massa. Zij zagen in het lezen een machting hulpmiddel om de gewone man op te voeden en te verheffen tot een betere en volwaardige burger. Uit deze opvattingen kwamen het zondags-onderricht en de volksbibliotheek voort.

De term volksbibliotheek moet begrepen worden in de letterlijke betekenis van het pejoratieve volks: een bibliotheek voor het gewone volk, een bibliotheek van een inferieure kwaliteit ook, bestaande uit een eenzijdige boekenverzameling van geringe kwaliteit, ondergebracht in een gelegenheidslokaal, gerund door ongeschoold personeel, en zonder continuïteit in het beheer.

De volksbibliotheken in Vlaanderen werden naar het einde van de negentiende eeuw toe een speelbal van de politiek. De onderwijswetgeving van 1879 gaf aanleiding tot de oprichting van vrije scholen en parochiale bibliotheken. De verzuiling in de maatschappij weerspiegelde zich in een nijldige onderlinge concurrentie tussen het liberale Willemsfonds (vanaf 1864), het katholieke Davidsfonds (1875) en de socialistische Centrale voor Arbeidersopvoeding (1911), met een hopeloze versnippering van het bibliotheekwerk tot gevolg (totaal 1.600 bibliotheekjes rond de eeuwwisseling). Noch de voorstanders, noch de feitelijke oprichters, noch de politici waren echt geïnteresseerd in het instituut bibliotheek an sich, maar zagen het als een instrument om hun, eerst filantropische (volksverheffing), later pragmatische (verzedelijking) en daarna levensbeschouwelijke (ver-

zuiling) doelen te realiseren. Als zij zelf al lezers waren, bleven zij zich voor hun lectuur wenden tot de eigen lees-kabinetten of de ernstiger stadsbibliotheken. Daardoor kreeg de volksbibliotheek intern nooit de nodige stimulansen om zichzelf op te tillen naar een hoger niveau.

De fase van de volksbibliotheek is echter wel een noodzakelijke stap geweest in de evolutie van een gesloten bibliotheektype naar het hedendaagse open(bare) bibliotheektype. Alle moderne bibliotheeklanden hebben deze fase doorlopen, maar ze zijn er sneller dan België doorheen gegroeid.

### TERUG NAAR AF: DE WET DESTRÉE

In ons land werd het volksbibliotheekconcept immers bestendig en wettelijk aangemoedigd door de wet Destrée, genoemd naar de minister die deze eerste bibliotheekwet in 1921 uitvaardigde. De wet Destrée is te beschouwen als een minimale wet.

Ondanks de nieuwe naam - openbare bibliotheek - bleven de 'wet 21'-bibliotheken overduidelijk de kleinkinderen van de volksbibliotheek, die de meer geschoolde gebruiker nog altijd niets te bieden hadden. Toch heeft de wet een positieve uitwerking gehad, vooral dan

in kwantitatieve zin. Nog méér bibliotheekjes werden opgericht (tot een totaal van 1.300 voor Vlaanderen in 1978) waarvan de kwaliteit van de werking enigszins werd bijgestuurd door de jaarlijkse inspectie. Een tweede pluspunt was dat, dankzij de subsidiëring, vele bibliotheken niet langer totaal afhankelijk waren van privé-initiatief of van ledenbijdragen.

### **DERDE KEER, GOEDE KEER: HET BIBLIOTHEEKDECREET**

De wet-Destrée werd van meet af bestreden en bekampt. Niettemin duurde het tot 19 juni 1978 vooraleer een nieuwe bibliotheekwetgeving goedgekeurd werd: het bibliotheekdecreet.

Dit decreet is zowat de tegenpool van de wet Destrée. Eerst en vooral geeft het een zeer uitgebreide definitie van een openbare bibliotheek in moderne public library-termen. Ten tweede is er het dwingend karakter dat de gemeenten verplicht een plaatselijke openbare bibliotheek op te richten en te organiseren, en er ook de collecties integraal van te bekostigen. Het decreet beoogt ten derde het openbare bibliotheekwerk in een piramidale structuur te gieten. De basis wordt gevormd door de plaatselijke openbare bibliotheken (POB) die werkzaam zijn op gemeentelijk vlak. Op het tussenniveau hebben de centrale openbare bibliotheken (COB) centraliserende, coördinerende en adviserende taken te vervullen ter ondersteuning van de plaatselijke bibliotheken van hun werkgebied: de provincie en Brussel-Hoofdstad. Speciale openbare bibliotheken (SOB) tenslotte werken voor bevolkingsgroepen die geen gewoon gebruik van de bibliotheek kunnen maken, zoals blinden en ziekenhuispatiënten.

Aan de top van de piramide moet een Nationaal Centrum voor Openbare Bibliotheken (NCOB) zich uitsluitend be-

zighouden met de algemene behoeften van het openbare bibliotheekwerk. De Hoge Raad voor de Openbare Bibliotheken (HROB) heeft een adviserende taak, voornamelijk naar het beleid toe. De lectuurbegeleidingsorganisaties kunnen hun activiteiten in de bibliotheken ontplooiën.

### **UITSTEL VAN UITVOERING**

De uitvoeringsbesluiten bij het decreet leggen minimumnormen vast voor de collecties, openingsuren en personeelsformaties. Ze regelen de subsidiëring door de provincies en de Vlaamse Gemeenschap, formuleren een statuut voor het bibliotheekpersoneel en organiseren een inspectiedienst.

Maar de overheid scheen de financiële draagwijdte van haar beslissing onderschat te hebben en vanaf 1982 verschenen met de regelmaat van een klok Besluiten van de Vlaamse Executieve, die de uitvoeringsbesluiten wijzigden en aanpasten, zonder evenwel te raken aan de geest van het decreet. Omdat de meeste van deze besluiten de subsidiëringlast voor de Vlaamse overheid wilden verlichten, worden ze ook wel crisisbesluiten genoemd. Met het aller-eerste besluit van 1982 werden de personeelsformatie (min 20%), de collectieminima en de openingsuren naar beneden toe aangepast.

Na een besluit over het uitoefenen van bibliotheekfuncties in bijberoep (1984) en de beperking van het aantal te erkennen centrale openbare bibliotheken (1985), werden in 1987 andermaal de personeelsformaties, de collecties en de openingsuren geïmagineerd. Een opmerkelijke maatregel is de plafonnering tot 20% van het aantal ingeschreven leners dat in aanmerking genomen mag worden. Dit kan worden begrepen als een openlijke aanzet tot middelmatigheid. Streven naar een uitbreiding van het

publieksbereik wordt immers niet langer gehonoreerd. Recent nog werden besparingen gerealiseerd op personeelsformaties (1994) en uitrustingstoelagen (1996). Voor al wie intussen de draad was kwijtgeraakt, werd op 13 november 1991 een 'gecoördineerd' besluit gepubliceerd ter vervanging van 7 eerdere besluiten, waarin alle voorgaande wijzigingen werden opgenomen.

Naast besparingen is een andere rode draad het voortdurende uitstel van de volledige realisatie van de openbare bibliotheekstructuur. Enerzijds werd de einddatum verschoven voor gemeenten om aan de verplichting tot oprichting van een erkende bibliotheek te voldoen. Het eerste uitstel werd inderhaast beslist op 21 december 1988, krap tien dagen voor een groot aantal gemeenten in de onwettelijkheid dreigden terecht te komen. De uiterste datum is nu vastgesteld op 1 januari 1998 (Programmadecreet van 1997). Anderzijds is ook de 'bovenbouw' van de bibliotheekpiramide nooit helemaal gerealiseerd. Wel werden in de loop van 1988-1991 (na Hasselt in 1980) één centrale openbare bibliotheek per provincie en één voor Brussel erkend, maar op het overkoepelende 'Nederlandstalig Nationaal Centrum voor Openbare Bibliotheken' (KB van 1978) is het nog altijd wachten.

### **DE GESCHIEDENIS HERHAALT ZICH**

Pakweg tien jaar na het decreet gingen al de eerste stemmen op voor een herziening. Tijdens de legislatuur van 1988-1992 resulteerde dat 'slechts' in een gecoördineerde versie van eerdere besluiten. De eerste rechtstreeks verkozen Vlaamse regering, die in 1992 aantrad, formuleerde in haar regeerakkoord haar vaste voornemen om de doelstellingen te herdefiniëren. De klemtoon zou onder andere komen te liggen op de informatieve en de educatieve functie van de openbare bibliotheek (*Krachtlijnen*

en prioriteiten van het beleid van de Vlaamse regering, 29 januari 1992, p. 26-27). Van het VCOB zou eindelijk werk gemaakt worden. Naar analogie met dit centrum zouden de centrale openbare bibliotheken omgeturnd worden tot PCOB's of Provinciale Centra voor het Openbaar Bibliotheekwerk en een adviserende Commissie Openbaar Bibliotheekwerk zou de bovenbouw vervolledigen. Voorts zijn er de klassieke voornemens om elke gemeente te verplichten een bibliotheek op te richten.

Maar in een werkdocument van 1994 klinkt het dat er helemaal géén behoefte meer is aan een nationaal centrum want de taken kunnen overgenomen worden door de Vlaamse Gemeenschap, door de provincies en door een Vlaams Centrum voor Cultuurbeleid, dat de hele culturele sector overkoepelt. Voor het eerst is er sprake van de oprichting van een Federatie Openbare Bibliotheken, naar analogie met de FeVeCC, de Federatie van Vlaamse erkende culturele centra. Het ironische van deze beleidsperiode is dat geen van deze voornemens ten uitvoer werden gebracht, maar dat wel werk werd gemaakt van een aantal cosmetische ingrepen die tot een zuiverder en goedkoper openbaar bibliotheeklandschap leidden.

En nog is de broekriem niet tot het uiterste aangespannen. In het programmadecreet van 1997 staat dat "(...) de weddesubsidies (...) worden toegekend binnen de perken van de kredieten" (Programma 43.2, afdeling openbaar bibliotheekwerk, artikel 4). Aangezien er in de begroting onvoldoende middelen werden voorzien, zouden bij de afrekening van 1997 ongeveer 5% minder personeelssubsidies aan de gemeenten uitbetaald worden...

In de huidige Vlaamse regering (aangetreden 20/06/1995) werden de bevoegdheden voor cultuur, gezin en welzijn voor het eerst bij één minister ondergebracht. Een functionele, maar ook logische samenvoeging, waardoor

een globaal én coherent beleid mogelijk wordt. De openbare bibliotheek wordt gepositioneerd als één van de instrumenten van het cultuurbeleid en in duidelijke samenhang met min of meer verwante onderdelen van het welzijnsbeleid. Dit betekent een perspectief dat al te lang heeft ontbroken.

De algemene prioriteiten - vernieuwing, versterking van sociale netwerken en kwaliteitszorg - zullen ook onverkort van toepassing zijn op de openbare bibliotheken. Ondanks een bibliotheekvoorziening in bijna alle gemeenten, worden immers nog onevenwichten vastgesteld in aanbod van diensten en bereikt publiek. Om zowel het scala als de impact van alle bibliotheken te vergroten, wil de minister "de taakverdeling en de netwerkvorming tussen de bibliotheken bevorderen. Er dient nagegaan hoe de bibliotheken een rol kunnen spelen bij de uitbouw van nieuwe leervormen - die voor iedereen toegankelijk zijn - en hoe de leesbevordering bij minder geschoolden en kansarmen kan gebeuren. Zo vervult de bibliotheek de rol van een modern educatief centrum, dat medeverantwoordelijk is voor de democratisering van de informatie" (*Beleidsnota cultuur, gezin en welzijn in Vlaanderen: werken aan netwerken in een menswaardige samenleving, oktober 1995, p. 19*). Na de informatieve functie wordt nu vooral de educatieve functie beklemtoond.

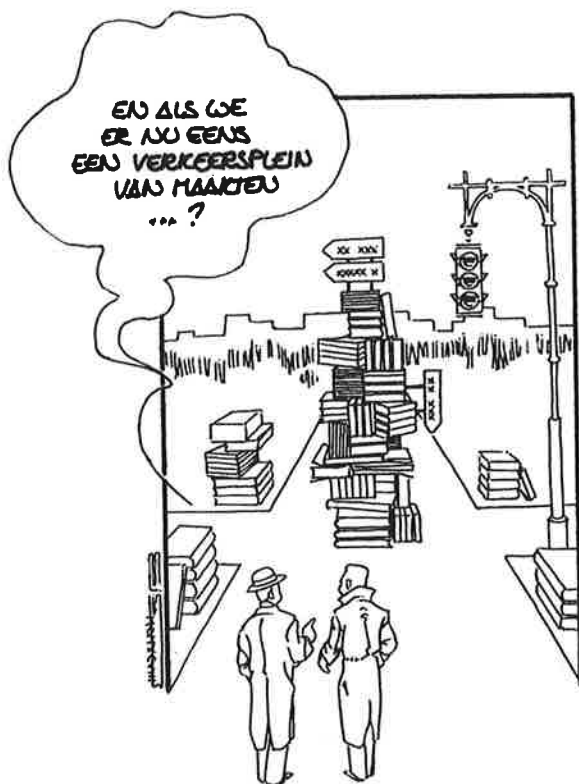
*En passant* zal nog werk worden gemaakt van een leenvergoeding voor auteurs en een vaste boekenprijs. Over het kosteloze karakter van ontleningen moet "een sereen gesprek" mogelijk zijn. De sector wacht een uitnodiging niet af want al in 1995 start de Vlaamse Vereniging voor Bibliotheek-, Archief- en Documentatiewezenen, die in 1997 haar 75ste verjaardag vierde, met het uitwerken van een strategienota. In *Op welke wijze?* werd de sector uitgenodigd om stelling te nemen inzake de toekomst van het openbare bibliotheekwezen in Vlaanderen. In april 1996 zet-

ten 120 bibliothecarissen een uitroep-  
teken achter *Op deze wijze!*. Op 1 juli schrijft minister Martens zijn *Krijtlijnen voor de herziening van het bibliotheekdecreet*, een nota waarin de basisprincipes voor een nieuw decreet beschreven staan. De Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten richt prompt een werkgroep bibliotheken op. Het gevolg is een vloed van publicaties en teksten, die aanzet, woord en wederwoord vormen in de aanloop naar een nieuw decreet. Want dat Vlaanderen gaat voor een nieuwe, een andere regelgeving voor haar openbare bibliotheek is nu wel duidelijk.

## NAAR EEN NIEUW DECREET

Alle gesprekspartners zijn het eens over een geheel van volstrekt nieuwe uitgangspunten.

- De plaatselijke openbare bibliotheek blijft weliswaar dé basisvoorziening en de steunpilaar van het bibliotheekwerk, maar er wordt nu, anders dan in het decreet gesteld, van uitgegaan dat niet elke bibliotheek afzonderlijk, maar wél het hele stelsel van openbare bibliotheken aan de lectuur- en informatiebehoefte van de bevolking moet beantwoorden.
- Dat impliceert verregaande samenwerking en taakverdeling, noties die in 20 jaar decreet amper tot ontwikkeling zijn gekomen. Het decreet voorzagt wel de verschillende elementen van een openbare bibliotheekstructuur, maar verwaarloosde de verbindingen tussen de onderdelen. Die hebben vooral het karakter van verticaal eenrichtingsverkeer van de top naar de basis.
- Een derde remmende factor is de miskenning van de provinciebesturen bij het uittekenen van een bibliotheekbeleid op provinciaal niveau. Doordat zij totnogtoe louter subsidielasten op-



"DE OPENBARE BIBLIOTHEEK OP HET KRUISPUNT VAN RECREATIE, INFORMATIE EN EDUCATIE..."

gelegd kregen, hebben provinciebesturen zich slechts matig geprofileerd inzake bibliotheekwerk.

## NA TWINTIG JAAR DECREET

Ondanks de intrinsieke beperkingen van het decreet, gaat het goed met het openbare bibliotheekwerk in Vlaanderen. Openbare bibliotheken zijn in veel gevallen een gevestigde waarde in het lokale weefsel. Afgaande op de cijfers is in twintig jaar een lange weg afgelegd. Er heeft een onmiskenbare uitbouw in de breedte plaatsgevonden, in zoverre dat begin juli 1997 precies 20 van de 308 Vlaamse gemeenten nog geen erkende bibliotheek hebben. Omdat het hier doorgaans kleinere entiteiten betreft, beschikt zo goed als elke Vlaming over een moderne bibliotheek op het grondgebied van zijn of haar gemeente. In de provincie Antwerpen, de enige die een bibliotheek heeft in elke gemeente, is de dekking compleet.

Het merendeel van deze bibliotheken is gehuisvest in moderne en functionele gebouwen. Daar staan niet minder dan 20 miljoen gedrukte en anderhalf miljoen audiovisuele materialen. Al deze materialen worden jaarlijks in het totaal maar liefst 580 miljoen keer uitgeleend. Een toenemend aantal mensen maakt dus gebruik van de openbare bibliotheek. Momenteel is één op vier Vlamingen er ingeschreven.

De overheid heeft zelf het voortouw genomen met structurele samenwerkingsinitiatieven als de Vlacc, de Vlaamse geautomatiseerde centrale catalogus van de openbare bibliotheken. Na tien jaar is die uitgegroeid tot een onmisbaar instrument voor het interbibliothecair leenverkeer, de (retrospectieve) catalogisering en de collectievorming. Een tweede initiatief is BIBNET: met de veralgemeende installatie van een intranet tussen alle Vlaamse openbare bibliotheken en de ontwikkeling van een eigen website voor openbare bibliotheken, realiseerde Vlaanderen in 1997 een totnogtoe op mondiaal vlak volstrekt uniek project, dat in de zeer nabije toekomst naar alle waarschijnlijkheid een totale ommekeer in het denken en doen van elke bibliothecaris zal teweegbrengen. De provincies West- en Oost-Vlaanderen ten slotte bieden een provinciale centrale catalogus aan.

Dit zijn zonder meer goede resultaten, die wijzen op een behoorlijke werking. Maar legt men de cijfers naast de omstandige definitie van wat een openbare bibliotheek volgens het decreet hoort te zijn, dan stoot men op een aantal structurele onevenwichten. Eerst de definitie: "een bibliotheek die voor ieder openstaat en waarvan de collecties boeken, audiovisuele materialen en uitbreidingsactiviteiten in een geest van

*objectiviteit aangepast zijn aan al de behoeften aan ontwikkeling, opvoeding, informatie en ontspanning van de gehele door haar te bedienen bevolking"* (bibliotheekdecreet, artikel 1).

*"Al de behoeften aan ontwikkeling, opvoeding, informatie en ontspanning"*

Amper 7% van de beschikbare collecties bestaat uit naslagwerken en andere materialen die uitdrukkelijk appelleren aan de *informatieve* functie van de bibliotheek. Het leeuwendeel van de aandacht en de middelen gaat naar de meest populaire functie: het uitlenen van materialen. Openbare bibliotheken staan nu voor de opdracht om, voortbouwend op deze door het publiek erg geapprecieerde *recreatieve* functie, ook de *informatieve* functie gelijkwaardig uit te bouwen. De derde opdracht van een openbare bibliotheek, de *educatieve* functie, is absoluut onderontwikkeld, zeker in het licht van de huidige kennismaatschappij. In wezen verschilt de opdracht van de openbare bibliotheek van nu niet van die van de eerste volksbibliotheken, die ook de opvoeding tot volwaardige(r) burgers tot doel hadden. Er zijn alleen verschillen in graad: informatie en de dragers van informatie vernieuwen zich nu veel sneller dan ooit voordien het geval is geweest; leren wordt een levenslang proces; maar gelukkig worden ook de leermogelijkheden en de educatieve middelen uitgebreid en gevarieerder. Momenteel worden openbare bibliotheken nog niet algemeen (h)erkend als steunpunten voor het levenslange leren, noch door het publiek, noch door de overheid.

*"De gehele door haar te bedienen bevolking"*

Een verbreding van het spectrum aan diensten is overigens niet meer dan een intellectuele plicht tegenover de 75% belastingbetalers die momenteel geen

gebruikmaken van de bibliotheek. Verschillende onderzoeken bevestigen steeds weer het profiel van de gemiddelde bibliotheekgebruiker: het studerende of (jong)volwassen hoger opgeleide deel van de werkende bevolking. Voor een *basisvoorziening* is dit onaanvaardbaar. Vooral omdat grote groepen van de bevolking duidelijk op hun honger blijven zitten, ofwel omdat ze elders informatie zoeken en daar misschien een kostprijs voor betalen.

Aan de aanwezigheid op het terrein kan het gezien de redelijk fijnmazige verspreiding van bibliotheken en filialen niet te wijten zijn. Evenmin kan men bibliotheken als elitaire of ondoorzichtige instituten bestempelen: iedereen weet wat een bibliotheek is en wat men er (in grote lijnen) van mag verwachten. Deze gunstige positie - die zoals gezegd een relatief recente verworvenheid is - moet de sector nu optimaal maximaliseren. Dit kan door aparte doelgroepen te identificeren voor wie een specifieke aanpak en een aangepast aanbod uitgewerkt wordt. De ministeriële beleidsbrieven vermelden uitdrukkelijk de groepen: blinden en slechtzienden, adolescenten, analfabeten (1993) en jongeren, ouderen en allochtonen (1995).

#### *Visie en beleid*

Samenwerking in een netwerk, gekoppeld aan een bevoegdheidsverdeling over drie niveaus - gemeenten, provincies en Vlaamse Gemeenschap - maakt werken met beleidsplannen noodzakelijk. Prioriteiten stellen, opdrachten uitbesteden, samenwerkingsverbanden systematisch opbouwen in functie van doelgroepenwerking, de nood aan permanente bijscholing en opleiding van personeel én publiek, kunnen niet meer vrijblijvend aangepakt worden. Taakverdeling en schaalvergroting, performance measurement en kwaliteitszorg, automatisering en digitalisering, prioriteiten stellen en diensten decentraal aanbieden, marketing en promotie wor-

den toegevoegd aan het begrippenarsenaal van de bibliothecaris. Het is maar de vraag of zij ook spoedig tot het actieve instrumentarium zullen behoren, opdat de sector zijn klassieke functies in de toekomst kan blijven vervullen.

### **DE OPENBARE BIBLIOTHEEK OP NIEUWE WEGEN**

Het instituut 'openbare bibliotheek' bevindt zich op het kruispunt van recreatie, informatie en educatie; het levert een bijdrage tot méér kennis, méér cultuur en méér democratie voor méér mensen. Als geen andere openbare dienst staat de bibliotheek echter in het brandpunt van de geweldige, maatschappelijke en technologische ontwikkelingen en veranderingen. Maar zijn de Vlaamse openbare bibliotheken subject of object in deze discussie? Bepalen zij de agenda of voelen zij zich lijdend voorwerp? De verkrampte reacties op elk nieuw initiatief van de overheid laat het tweede vermoeden. Getekend door vijftig jaar ijveren voor een wetgeving die naam waardig, en murw geslagen door aanhoudende besparingen, reageert de sector, niet geheel ten onrechte, nogal wantrouwig. Er worden sluitende garanties gevraagd voor ontwikkelingen en termijnen waarrond geen zinnig mens nog bindende afspraken durft te maken. Er wordt zekerheid verwacht in een tijd waarin, voor wat de bibliotheek betreft, slechts twee zekerheden overblijven:

- de openbare bibliotheek is een blijvende waarde; daar zijn alle betrokkenen, ook de overheid, het over eens;
- de openbare bibliotheek wacht turbulente tijden; die zullen leiden tot een compleet nieuwe vormgeving van de klassieke opdracht.

De openbare bibliotheken moeten een grote mate van intellectuele en organisatorische flexibiliteit aan de dag leggen. De uitvoering van traditionele

bibliotheektaken zal afgewogen moeten worden tegen de ontwikkeling van nieuwe diensten die een antwoord zijn op de alsmaar meer gevarieerder behoeften van atypische gebruikersgroepen. Omdat de sector ook de 75% niet-bibliotheekgebruikers in de ogen moet durven kijken, zal elke bibliothecaris noodgedwongen moeten afwijken van de gebaande paden, en compleet andere diensten en producten gaan aanbieden dan degene waar het huidige kwart gebruikers momenteel mee gediend is. Daar zullen energie en middelen voor nodig zijn, die soms verhaald zullen moeten worden op bestaande diensten, omdat altijd maar additionele opdrachten opstapelen niet langer kan: de overheid heeft er het geld niet voor en de bibliothecaris niet de draagkracht. Gelukkig biedt de nieuwe communicatie- en informatietechnologie ruime mogelijkheden om een en ander te gaan realiseren tegen een steeds meer betaalbare prijs.

Over de prijs gesproken. De openbare bibliotheeksector koestert de kosteloosheid van de uitleningen van boeken. Dit is een zeer complexe materie, waarin uiteenlopende belangen in conflict treden. Mits de nodige voorzieningen voor onder meer de zwakkere gebruikersgroepen, moet een billijke regeling uitgewerkt kunnen worden volgens het principe dat de gebruiker méér betaalt naarmate hij meer specifieke en/of geïndividualiseerde informatie wenst.

De openbare bibliotheken hebben een mooie toekomst voor de boeg. Maar om de formidabele uitdagingen van de kennismaatschappij daadwerkelijk op te nemen, moet de sector dringend op zoek naar een tweede adem, en naar ruimte om te groeien.